

ARNOŠT LUSTIG - MODLITBA PRO KATEŘINU HOROVITZOVOU

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

psychologická novela (próza, epika); koncentračnická próza

Literární směr:

vydáno r. 1964 (Lustig údajně napsal tuto novelu během jediné noci); dílo patří do raného období autorovy tvorby; 2. vlna poválečné prózy

Slovní zásoba:

spisovná čeština; časté naturalistické výrazy a prvky; biblické motivy

Stylistická charakteristika textu:

podrobný a mistrný psychologický rozbor jednotlivých postav; důraz na propracovanost děje a přímé řeči

Vyprávěč:

vyprávěč - autor je nezávislým vnějším pozorovatelem děje (-er forma)

Postavy:

KATEŘINA HOROVITZOVÁ: krásná polská Židovka; statečná, neohrožená, hrdá a bojovná; přestože v díle nemá příliš mnoho prostoru, má zde významnou symbolickou funkci; představuje motiv ženy – tragické hrdinky; BEDŘICH BRENSKE: nacistický důstojník SS; přetvářející se demagog, manipulátor a podvodník; zpočátku vlídný, později lstivý; HERMAN COHEN: hlavní postava skupiny bohatých židovských obchodníků; KREJČÍ + RABÍN DAJEM: dvojice z Osvětimi – funkce tzv. průvodců dějem – pomáhají čtenářům správně chápat děj

Děj:

skupina bohatých židovských podnikatelů a obchodníků utíká před nacisty do USA → r. 1943 se vracejí do Itálie → německé zajetí → zajatecký tábor, kde působí důstojník SS Bedřich Brenske, který má za úkol vymámit z Židů peníze → slibuje jim deportaci do USA → Herman Cohen se slituje nad mladou polskou Židovkou Kateřinou Horovitzovou, která je na cestě do Terezína → dává za ni mnoho peněz → Kateřina Horovitzová se k nim připojuje → slib cesty do Hamburku a nalodění na cestu do USA → cesta vlakem → stále musejí platit víc a víc peněz → začínají tušit podvod → Kateřina se provdává za Cohena, jelikož na případnou cestu potřebuje americký pas (jsou oddáni v Osvětimi rabínem Dajemem z polské Lodže) → za všechno platí velké sumy a už nemají téměř nic → kvůli údajné hygieně jsou ve skutečnosti posláni do plynové komory → všichni vědí, že je konec → vojáci Kateřině přikazují, aby před nimi tancovala nahá → ta jednomu z nich vytrhne zbraň a dva vojáky zastřelí → přichází Brenske a přikazuje zastřelit Kateřinu i ostatní

Kompozice:

chronologický postup vyprávění (běžná časová návaznost děje); dílo je členěno do jednotlivých kapitol

Prostor:

koncentrační tábor (Osvětim); vlak

Čas:

2. světová válka (po r. 1943)

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla):

poučení mladších generací (varování); naturální popis hrůz holocaustu v koncentračních táborech; lidská naděje přežít a neutuchající hrdost; smysl lidství a podstata lidského bytí

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

2. světová válka (1939-1945); tzv. studená válka – napjatý stav mezi socialistickými a demokratickými mocnostmi (1947-1991); komunistický převrat v Československu – tzv. Vítězný únor (1948); Izrael vyhlásil nezávislost – začátek první arabsko-izraelské války (1948); v Československu popravena Milada Horáková (1950); smrt J. V. Stalina – vůdce SSSR (1953); zemřel československý komunistický prezident Klement Gottwald (1953); vznik Varšavské smlouvy – vojenský pakt socialistických zemí (1955); vzniklo EHS (Evropské hospodářské společenství), předchůdce Evropské unie (1957); zahájení stavby Berlínské zdi (1961)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

ke konci 30. let strach z nacistického Německa; za 2. svět. války tvrdý vliv německé okupace; radost z konce války X psychické následky obětí; po r. 1948 začínající nesvoboda projevu a potlačování politických odpůrců komunistickým režimem

Kontext dalších druhů umění:

MALBA: Max Švabinský (1873-1962); FILM: Hugo Haas (1901-1968); Vlasta Burian (1891-1962); Raoul Schránil (1910-1998)

Kontext literárního vývoje:

probíhá 2. vlna poválečné prózy (např. William Styron)

AUTOR

Život autora:

Arnošt Lustig (1926-2011) – byl český, světově proslulý spisovatel a publicista žid. původu – nar. se v Praze v chudé rodině malého žid. obchodníka – studium na reálce – r. 1941 vyloučen ze školy z rasových důvodů – r. 1942 i s rodinou poslán do Terezína – poté ještě Osvětim a Buchenwald – r. 1945 uprchl z transportu smrti do Dachau – návrat do Prahy – od r. 1946 studoval politické a sociální vědy + začátek literárních příspěvků – r. 1948 odjel jako zahraniční zpravodaj Lidových novin do Izraele kvůli izraelsko-arabské válce – po návratu redaktorem Čs. rozhlasu a scénáristou na Barrandově – r. 1968 emigroval – Jugoslávie (práce ve film. studiu) – Izrael – od r. 1970 žil v USA – přednášel a později (r. 1978) se stal i profesorem na American University ve Washingtonu – po revoluci návrat do ČR – od r. 1995 byl redaktorem české verze časopisu Playboy – zemřel v Praze r. 2011 na rakovinu

Vlivy na dané dílo:

osobní zkušenost z koncentračních táborů; skutečné události (r. 1943 zajali Němci na Sicílii skupinu židovských podnikatelů a pod záminkou výměny za německé zajatce od nich vylákali veškerý jejich majetek a poté je zavraždili; polská herečka při cestě do plynové komory zabila německého důstojníka → unikla plynu, ale byla zastřelena) – Lustig obě dvě na sobě nezávislé události spojil do jednoho děje

Vlivy na jeho tvorbu:

smrt téměř celé jeho rodiny v koncentračních táborech (tematika holocaustu a osudu Židů)

Další autorova tvorba:

většina jeho děl se zabývá holocaustem; SBÍRKA POVÍDEK: Démanty noci (1958); DALŠÍ PRÓZY: Dita Saxová (1962; novela); Miláček (1968; román z izraelsko-arabského konfliktu);

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

FILM: Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou (čs. TV film; 1965) – režie: Antonín Moskalyk (Četnické humoresky); hrají: Ilja Prachař, Jiří Adamíra, aj.; INSPIRACE AUTOREM (FILM.): Arnošt Lustig – Devět životů (životopisný dokument; 2012)

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

dílo mohlo zčásti ovlivnit vytvoření Sophiiny volby americkým prozaikem Williamem Styronem, objevuje se zde také motiv ženské hrdinky (dílo bylo vydáno r. 1979, 15 let po vydání Lustigova díla)

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

toto dílo bylo pro Lustiga jedním ze stěžejních, stal se (nejen) díky němu světově uznávaným autorem (i v USA, kam později odecestoval); v zahraničí bylo dílo širokou veřejností přijato velice pozitivně, naopak v komunistickém Československu se neprosadilo naplno; na našem území došlo k proměně a k mnohem intenzivnějšímu vnímání díla až po roce 1989

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

téma je aktuální zejména tím, že varuje mladou generaci, která žádné konflikty nezažila, před potenciálním budoucím násilím a mezilidskou nenávistí

SROVNÁNÍ

Srovnání s vybraným literárním dílem:

William Styron – Sophiina volba (stejně prostředí koncentračního tábora a stejný motiv ženy – tragické hrdinky); Erich Maria Remarque – Jiskra života (podobná forma tzv. koncentračnické prózy, prostředí koncentračního tábora)

novela - próza spíše kratšího rozsahu; většinou se zaměřuje na jeden zcela jasný, ale přesto poutavý příběh; typická je závěrečná pointa

koncentračnická próza - próza, která se zabývá tematikou holocaustu za 2. svět. války (vyhazování Židů v koncentračních táborech); např. Arnošt Lustig, Erich Maria Remarque, aj.

2. vlna poválečné prózy - pozdější období od konce 2. svět. války; důraz na psychiku jedince; události jsou brány v širších souvislostech = odlišnost od precizněji zaměřených autorů 1. vlny poválečné prózy; např. Arnošt Lustig nebo William Styron

psychologická próza - próza, která je založena na často velice detailním rozboru psychiky postav